Ympäristöministeriö

Ympäristönsuojeluosasto

Eduskunnan Asunto- ja ympäristöjaosto
19.10.2016

HE 134/2016 vp
VNS 3/2016 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017-20

Ympäristöministeriö: ympäristönsuojelu hallituksen esityksessä valtion talousarvioksi vuodelle 2017 ja kehyskaudella 2018-20

1) KIERTOTALOUS JA KIERRÄTYSTÄ EDISTÄVÄ SÄÄTELY – mom. 35.10.22

Vuoden 2017 talousarvioesityksessä on varattu 200 000 euroa kierrätystä edistävälle säätelylle ja kokeiluille.

Ympäristöministeriö valmistelee hallitusohjelman toimeenpanosuunnitelman mukaisesti kierrätystä edistävää sääntelyä ja toteuttaa kierrätyksen kokeiluhankkeita. Työ painottuu erityisesti vuosille 2016 ja 2017. Tähän työhön on varattu kärkihankerahoitusta ympäristöministeriölle vuonna 2016 800 000 euroa ja vuodelle 2017 vastaavasti 200 000 euroa.

Ministeriö on muun muassa valmistellut jätteiden hyödyntämistä maarakentamisessa koskevan ns. MA-RA-asetuksen uudistamista sekä käynnistänyt uuden asetuksen valmistelun maa-ainesjätteiden hyödyntämisestä. Asetukset valmistuvat ja otetaan käyttöön vuonna 2017. Lisäksi ministeriössä selvitetään tarvetta ja mahdollisuuksia valmistella kansallisia asetuksia, joilla määriteltäisiin, milloin tietty jäte lakkaa hyödyntämisen seurauksena olemasta jätettä. Säädöstyö tai muut mahdolliset toimet jätemateriaalien käytön sujuvoittamiseksi käynnistyvät vuonna 2017.

Ympäristöministeriö selvittää vuonna 2017 orgaanisen jätteen kaatopaikkakiellon vaikutuksia sekä tarkastelee tarvetta ja mahdollisuuksia laajentaa kieltoa muihin jätteisiin. Tavoitteena on vauhdittaa jätteiden kierrätystä ja muuta hyödyntämistä. Työ käynnistyy vuonna 2017 toteutettavalla selvityksellä, mutta mahdolliset lainsäädäntötoimenpiteet ajoittuvat hallituskauden lopulle.

Hallitusohjelman kärkihankkeisiin kuuluva kaikille avoin yhdyskuntajätteen kierrätyshankkeiden ideahaku on käynnistynyt (hakuaika 1.9.- 3.10.2016). Parhaat hankeideat valitaan jatkoon marras-joulukuussa. Kokeiluhankkeet ovat korkeintaan kaksivuotisia. Kokeiluhankehaussa etsitään erityisesti uusia toimintatapoja yhdyskuntajätteen kierrätysasteen nostamiseksi sekä alueellisia hankekokonaisuuksia, joissa erilaiset toimijat saadaan yhdessä nostamaan yhdyskuntajätteen kierrätysastetta alueella. Tarkoituksena on rahoittaa yhtä tai kahta alueellista usean toimijan yhteistä kokeiluhankekokonaisuutta, joita kokeilun jälkeen olisi mahdollista laajentaa muualle maahan.

Osana kiertotalouden edistämistä Sitra sekä työ- ja elinkeinoministeriö ja ympäristöministeriö ovat rahoittaneet FISS teolliset symbioosit hanketta, mutta ympäristöministeriön tarkoitukseen käyttämä ns. vihreän talouden rahoitus on päättymässä tämän vuoden lopussa. FISS- teollisten symbioosien mallissa yritykset tuottavat toisilleen lisäarvoa ja synnyttävät uutta liiketoimintaa hyödyntämällä toistensa sivuvirtoja, teknologiaa, osaamista ja palveluja. Motiva kouluttaa, antaa asiantuntija-apua, kerää tuloksia sekä tukee alueellisia organisaatioita alueella. Toimintamalli perustuu fasilitointiin, jossa nimetyt organisaatiot eri maakunnissa keräävät tietoa tuotannon sivuvirroista, tunnistavat synergiamahdollisuuksia yhdessä toimijoiden kanssa ja auttavat uusien symbioosien toteutuksessa. Fasilitaattorien käytössä on kansallinen Motivan ylläpitämä SYNERGie-resurssitietokanta, jonka avulla voidaan tunnistaa synergioita, seurata niiden edistymistä ja niiden vaikutuksia mm. työpaikkoihin, kasvihuonekaasuihin ja jätteiden määrään sekä raportoida toteutuneista synergioista. FISS-mallin toiminnassa on mukana 517 yritystä ja 4020 resurssia seitsemän maakunnan alueella (5/2016).

Kestävien hankintojen edistäminen on kiertotalouden sekä eduskunnassa käsittelyssä olevan hankintalakiesityksen tavoitteiden toteutumisen kannalta tärkeää. Vuodesta 2012 ympäristöministeriö on rahoittanut Motivan kestävien hankintojen neuvontapalvelua, mutta rahoitus päättyy tämän vuoden lopussa. Motiva Oy:ssä toimiva neuvontapalvelu tarjoaa hankintayksiköille neuvontaa sekä pyrkii edistämään markkinavuoropuhelua. Erityinen kohderyhmä ovat energian, jätehuollon, kuljetusten, liikenteen ja rakentamisen hankinnat. Samalla palvelu kehittää uusia työkaluja (kriteerit, elinkaarityökalut, parhaiden käytäntöjen levittäminen) hankintojen tekoon.

2) PILAANTUNEIDEN MAA-ALUEIDEN KUNNOSTUS, MAA-AINESHUOLTO – mom. 35.10.22 ja 35.10.61

Pilaantuneita maa-alueita koskevan perustyön lisäksi hallitus on käynnistänyt kansallisen pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksen kokeiluhankkeen sekä materiaalitehokasta maa-aineshuoltoa koskevan hankkeen. Panostus ensi vuonna on 3 871 000 euroa.

Riksikohteiksi luokiteltuja pilaantuneita maa-alueita on tutkittu ja kunnostettu perinteisesti **valtion jätehuoltotyöjärjestelmän** kautta. Määräraha on osoitettu ELY-keskuksille, jotka ovat osallistuneet kohteiden kunnostuksiin joko teettämällä työn tai myöntämällä avustuksen. Toisena osapuolena on ollut usein kunta, jolle kunnostaminen on ollut kohtuutonta. Valtion osuus kustannuksista on ollut alle puolet. Viime vuosina järjestelmän puitteissa on aloitettu vuosittain noin 8 - 15 kunnostusta. Lisäksi öljypilaantuneiden kohteiden kunnostamiskustannuksia on korvattu öljysuojarahastosta, jonne on talousarviossa siirretty varoja (35.10.60) öljyjätemaksun kertymästä (11.19.08).

Työ etenee nyt aiempaa koordinoidummin **valtakunnallisen tutkimus- ja kunnostusohjelman (2016-2040) pohjalta**. Ohjelman tavoitteena on priorisoida ympäristön ja terveyden kannalta kiireelliset kohteet valtakunnallisesti ja edistää näiden systemaattista tutkimista ja riskienhallintaa tehostetulla organisaatiolla. Ohjelman koordinointiin sekä tutkimus- ja kunnostushankkeiden kilpailutukseen liittyvät tehtävät on keskitetty Pirkanmaan ELY-keskukselle, joka vastaa myös määräaikaisen kokeiluhankkeen käytännön toteutuksesta. Paikalliset ELY-keskukset edistävät ohjelman toimeenpanoa toimialueellaan. Työtä rahoitetaan momenteilta 35.10.22 (*Eräät ympäristömenot*) ja 35.10.61 (*Vesien- ja ympäristönhoidon edistäminen*). Ohjelman perusrahoitus on niukahko eli se säilyy talousarviossa aiempien vuosien tasolla. Ohjelmaa täydentää kuitenkin määräaikainen kokeiluhanke.

Valtakunnallisen tutkimus- ja kunnostusohjelman yhteydessä toteutetaan pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelman kärkihankkeiden toimenpiteisiin kuuluva kolmivuotinen **pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksen kokeiluhanke (2016-2018)**, joka lisää käytettävissä olevia määrärahoja. Kokeiluhankeen kytkeminen valtakunnalliseen tutkimus- ja kunnostusohjelmaan on hallinnollisesti tehokasta ja edistää ohjelman toimeenpanoa. Toteutustapa edistää kunnostushankkeiden uskottavuutta ja siten puhtaan teknologian yleistymistä. Kokeiluhankkeen tavoitteena on kehittää kestävien kunnostusmenetelmien osaamista ja laajamittaista käyttöönottoa toteuttamalla kunnostushankkeita, joissa erilaisia teknologioita ja riskinhallintaratkaisuja voidaan testata ja siten saada referenssejä alalla toimiville yrityksille. Kokeiluohjelman kohteet valitaan valtakunnallisen tutkimus- ja kunnostusohjelman kohteista eli kyseessä ovat priorisoidut riskikohteet, jotka joka tapauksessa vaatisivat kiireellisiä toimenpiteitä. Kokeilukohteissa voidaan myös kehittää ja vakiinnuttaa suomalaista tutkimus- ja riskinarviointiosaamista. Valtakunnallisen tutkimus- ja kunnostusohjelman tavoitteet tarkistetaan kokeiluohjelman päätyttyä.

Pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksen kokeiluhankkeen lisäksi toteutetaan kiviaineshuollon ja rakentamisen kokeiluhanke, jossa kehitetään ja otetaan käyttöön sujuvan ja resurssitehokkaan kiviaineshuollon toimintamalleja ja prosesseja.

Talousarvioesityksen mukaan vuonna 2017 momentille 35.10.22 osoitetaan 1 350 000 euroa pilaantuneiden maa-alueiden kartoittamiseen sekä riskinarvioinnin kehittämiseen ja seurantaan. Momentille 35.10.61 osoitetaan 2 521 000 euroa pilaantuneiden maa-alueiden kunnostushankkeiden toteuttami-

seen. Momentin 35.10.61 rahoituksesta 1 000 000 euroa käytetään hallitusohjelman biotalous ja puhtaat ratkaisut -kärkihankkeen toimenpiteisiin kuuluvan pilaantuneiden alueiden kunnostuksen ja maa-aineskierrätyksen kokeiluohjelman rahoittamiseen siten, että 800 000 euroa käytetään pilaantuneiden maa-alueiden kokeiluhankkeisiin ja 200 000 euroa materiaalitehokasta maa-aineshuoltoa koskevaan hankkeeseen.

Kärkihankerahoituksessa on ympäristöministeriölle varattu pilaantuneiden maa-alueiden kunnostuksen kokeiluhankkeeseen sekä maa-aineshuoltoa koskevaan kokeiluhankkeeseen vuodelle 2016 1 300 000 euroa, vuodelle 2017 1 000 000 euroa ja vuodelle 2018 700 000 euroa. Lisäksi vuonna 2016 maa-aineshuoltoa koskevasta kokeiluhankkeesta siirrettiin 200 000 euroa käytettäväksi Puu liikkeelle ja uusia tuotteita metsästä -kärkihankkeen toimenpiteestä ”Lisätään puun tarjontaa ja monipuolista käyttöä” aiheutuvien menojen maksamiseen vuosina 2016–2017.Momenttien 35.10.22 ja 35.10.61 nykyinen pilaantuneiden maa-alueiden perusrahoitustaso säilyy kehyskauden.

3) ILMASTOPOLITIIKKA – mom. 35.10.22

Ilmastopaneelin työtä varten on varattu 300 000 euroa ensi vuodelle ja ilmastohankkeisiin 160 000 euroa.

Valtioneuvosto asetti Suomen ilmastopaneelin 21.1.2016. Ilmastolain mukaisesti paneeli laatii ilmastolain suunnittelua ja seurantaa varten tieteellisiä koosteita ilmastonmuutoksen hillinnästä ja siihen sopeutumisesta. Suomen ilmastopaneelilta pyydetään lausunnot koskien ilmastopolitiikan suunnitelmaluonnoksia, joita ovat keskipitkän aikavälin ja pitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmat sekä ilmastonmuutokseen sopeutumisen kansallinen suunitelma. Suomen ilmastopaneeli voi myös harkintansa mukaan suorittaa muitakin ilmastonmuutosta koskevaan tietopohjaan liittyviä tehtäviä. Paneelin toimintaan on varattu 300 000 euroa ilmastolain mukaisten sekä muiden tehtävien hoitamista varten. Ilmastopaneelin rahoitustaso 300 000 euroa sisältyy kehykseen.

4) YMPÄRISTÖVAHINKOJEN TORJUNTA – mom. 35.10.20 ja 35.10.70

Ympäristövahinkojen torjuntaan varataan 5 900 000 euroa.

Ympäristövahinkojen torjuntaan on osoitettu talousarvioehdotuksessa momentille 35.10.20 (*ympäristövahinkojen torjunta)* 5,9 milj. euroa. Määrärahaa käytetään pääosin öljy- ja muiden ympäristövahinkojen torjunnan järjestämiseen, alusten torjuntavalmiuden ylläpitoon sekä kaluston hankinnoista ja varastoinnista ja torjuntatoimenpiteistä aiheutuviin menoihin. Lisäksi määrärahaa käytetään myös mm. ympäristövahinkojen torjunnan kansainvälisestä yhteistyöstä sekä koulutus- ja kehittämis- ja tutkimustoiminnasta aiheutuviin menoihin. Momentti 35.10.20 on talousarvioesityksessä muutettu kaksivuotiseksi siirtomäärärahaksi.

Suomen öljyntorjuntalaivastossa on nykyään noin 20 alusta. Tämä on torjuntatavoitteen kannalta erinomainen asia. Laivaston kasvaessa myös sen käyttökulut ovat kuitenkin kasvaneet samoin kuin harjoitusten eli käyttökoulutuksen aiheuttamat kustannukset. Lisäpanostus onkin tarpeen torjuntavalmiuden korkean tason säilyttämiseksi.

Lisäksi momentilta 35.10.70 (*Alusinvestoinnit*) rahoitetaan öljyntorjuntalaitteiston ja avomeritorjuntakaluston hankintaan. Alusinvestointeja ja avomeritorjuntakaluston hankintaa varten on varattu huomattavasti vähemmän määrärahaa kuin vuoden 2016 talousarviossa. Arvioitu tarve kaluston hankintaa ja uusimista varten olisi jatkossa noin 1 miljoona euroa vuodessa. Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) henkilöstöresurssit torjunnan valtakunnallisen järjestämisen ja kehittämisen hoitamiseksi ovat supistuneet ja ne ovat myös Valtiontalouden tarkastusviraston vuonna 2014 tekemän tuloksellisuustarkastuksen perusteella riittämättömät. (Nämä resurssit ovat SYKEn toimintamenomomentilla 35.01.04)

Kehyksessä momentin 35.10.20 rahoitustaso säilyy nykyisellään ja momentilla 35.10.70 torjuntakaluston hankintaan on varattu 1 000 000 euroa vuosittain 2018-20.

5) ÖLJYJÄTEMAKSULLA RAHOITETTAVA ÖLJYJÄTEHUOLTO - mom. 35.10.65

Öljyjätehuollon hoitamiseen varataan 1 000 000 euroa.

Öljyjätemaksusta säädetään laissa 894/1986. Öljyjätemaksuina kertyvät varat käytetään valtionavustuslaissa (688/2001) ja valtioneuvoston päätöksessä (1191/97) tarkemmin säädetyin perustein öljyjätteistä sekä niiden keräilystä, kuljetuksesta, varastoinnista ja käsittelystä aiheutuviin menoihin. Öljyjätemaksu on ollut 5,75 senttiä kilolta voiteluöljyä vuoden 2007 alusta lukien (laki öljyjätemaksusta annetun lain muuttamisesta 1043/2006). Öljyjätemaksusta annetun lain 7 §:n nojalla osa öljyjätemaksuina kertyvistä varoista voidaan valtion talousarviossa siirtää öljysuojarahastosta annetussa laissa (1406/2004) tarkoitetun öljysuojarahaston käyttöön maa-alueilla tapahtuvien öljyvahinkojen ja niiden torjuntakustannusten korvaamista varten.

Ympäristöministeriö kilpailutti sopimuksen valtakunnallisesta öljyjätehuollosta 2012. Kilpailutuksen voitti Lassila ja Tikanoja Oyj (L&T), jonka kanssa tehtiin sopimus 4.10.2012 valtakunnallisen öljyjätehuollon hoitamisesta vuosina 2013−2017. Sopimuksessa sitoudutaan korvaamaan L&T:lle valtakunnallisesta öljyjätehuollosta aiheutuvat kulut enimmillään 80 euroa/kerätty ja raportoitu öljyjätetonni. Toistaiseksi L&T ei ole hakenut valtionavustusta öljyjätehuollon hoitamiseksi. Momentille ehdotetaan kuitenkin lisättäväksi 1 000 000 euroa sopimuksen velvoitteiden kattamiseksi siltä varalta, että öljyn maailmanmarkkinahintojen lasku aiheuttaisi tarvetta hakea valtionavustusta.

Ympäristöministeriö on käynnistänyt selvityksen valtakunnallisen öljyjätehuollon järjestämisestä vuoden 2017 jälkeen, jolloin sopimus L&T:n kanssa päättyy. Selvityksessä arvioidaan eri vaihtoehtojen vaikutuksia öljyjätehuollon toimivuuteen ja ympäristövaikutuksiin. Arvioitavina ovat nykyisen sopimusmenettelyn jatkaminen, tuottajavastuuseen perustuva järjestelmä sekä markkinaehtoinen järjestelmä. Selvitys valmistuu syksyllä 2016.

Öljyjätemaksuina kertyvän tulon momentille 11.19.08 arvioidaan vuonna 2017 olevan noin 4 000 000 euroa, josta esitetään siirrettäväksi öljysuojarahaston käyttöön 3 000 000 euroa öljyn pilaamien isännättömien maa-alueiden selvittämisestä ja kunnostamisesta aiheutuvien kustannusten korvaamiseksi (momentti 35.10.60).

6) ÖLJYN PILAAMIEN MAA-ALUEIDEN JA POHJAVEDEN KUNNOSTAMINEN, SIIRTO ÖLJYJÄTEMAKSUN KERTYMÄSTÄ ÖLJYSUOJARAHASTOON - mom 35.10.60

Vuoden 2017 öljyjätemaksun kertymästä esitetään siirrettäväksi 3 000 000 euroa öljysuojarahastoon.

Öljyjätemaksusta annetun lain (894/1986, muutos 1043/2006) 7 §:n mukaan osa öljyjätemaksuina kertyvistä varoista voidaan valtion talousarviossa siirtää öljysuojarahaston käyttöön öljyn pilaaman maaperän ja pohjaveden puhdistamisesta aiheutuvien kustannusten korvaamista varten. Tarkoituksena on tehostaa sellaisten vanhojen öljyn pilaamien maa-alueiden kunnostamista, joiden asianmukainen kunnostus voisi epäselvien vastuusuhteiden tai kohtuuttomien kunnostuskustannusten vuoksi muutoin jäädä suorittamatta. Öljysuojarahastosta annetun lain (1406/2004) 15 §:n mukaan rahastosta voidaan myöntää harkinnanvaraisia korvauksia öljyn pilaaman maaperän ja pohjaveden puhdistustöiden kustannuksiin.

Vuonna 2015 hyväksytyn valtakunnallisen pilaantuneiden maa-alueiden riskienhallintastrategian mukaan öljyllä pilaantuneiden alueiden tutkimisessa ja kunnostamisessa käytetään hyväksi öljysuojarahaston rahoitusjärjestelmää ja kunnostushanketta. Öljysuojarahaston hallitus käynnisti vuonna 2012 tutki-

mus- ja kunnostushankkeen isännättömien, öljyllä mahdollisesti pilaantuneiden kohteiden kunnostustarpeen selvittämiseksi ja kunnostamiseksi (JASKA) ja teki siinä yhteydessä Öljyalan Palvelukeskus Oy kanssa sopimuksen hankkeen projektinhallintapalvelujen hoitamisesta. Näitä palveluja käytetään hyväksi myös muiden öljysuojarahaston rahoittamien kunnostushankkeiden toteuttamisessa.

Valtion talousarviosta on siirretty öljysuojarahastoon vuosina 1997 - 2015 yhteensä 33,7 miljoonaa euroa ja vastaavana aikana öljyn pilaamien maa-alueiden kunnostuskustannuksiin on öljysuojarahastosta myönnetty korvauksia 37,7 miljoonaa euroa. Pääosa varoista on käytetty entisillä jakeluasemakiinteistöillä suoritettujen öljyisen maaperän kunnostustöiden kustannusten korvaamiseen vuonna 2015 päättyneessä SOILI- ohjelmassa.

Vuoden 2017 öljyjätemaksun kertymästä esitetään siirrettäväksi 3 000 000 euroa öljysuojarahastoon käytettäväksi öljyn pilaaman maaperän ja pohjaveden puhdistamisesta, puhdistustarpeen selvittämisestä ja puhdistustöiden suunnittelusta aiheutuvien kustannusten korvauksiin. Kehyksessä momentin rahoitustaso säilyy nykyisellään

Momentin määräraha vastaa yhdessä momentin 35.10.65 määrärahan kanssa öljyjätemaksun kertymää momentille 11.19.08.